

Utbildningsdepartementet
103 33 STOCKHOLM

**Remissvar från Svensk Biblioteksförning på förslag
till svensk Unescostrategi 2007-2013**

Svensk Biblioteksförning översänder härmed yttrande på förslag till svensk
Unescostrategi 2007-2013

Stockholm den 4 maj 2007

Niclas Lindberg
Generalsekreterare

eu/Peter Axelsson
informationschef

Yttrande över förslag till svensk Unescostrategi 2007-2013

Svensk Biblioteksförning koncentrerar sitt yttrande till avsnittet ”Det nationella arbetet för att uppnå de svenska målen”. Vi fokuserar på särskilt nedanstående punkter, som föreningen alltså stödjer som en del av den svenska Unescostrategin, där det föreslås att Svenska Unescorådet ska:

- Driva och stödja de beslut om generalkonferensen fattat.
- Påverka regering och myndigheter i arbetet med ratificeringsprocesser av konventioner som Sverige ställt sig bakom.

Unesco:s folk- och skolbiblioteksmanifest

År 1949 utgav Unesco sitt folkbiblioteksmanifest. Manifestet har sedan reviderats 1972 och en tredje version godkändes 1994. Av folkbiblioteksmanifestet framgår bl a följande:

- Folkbiblioteket som lokalt kunskapscentrum utgör en grundförutsättning för ett livslångt lärande, ett självständigt ställningstagande och en kulturell utveckling för den enskilde och för olika grupper i samhället.
- Folkbiblioteken skall göra alla slag av kunskap och information tätt tillgänglig för sina användare.
- Folkbiblioteken är till för alla.
- Folkbibliotekens samlingar och utbud av tjänster skall inte vara föremål för någon form av ideologisk, politisk eller religiös censur och inte heller för kommersiella påtryckningar.
- Folkbibliotekens tjänster skall i princip vara avgiftsfria.
- Ett handlingsprogram bör upprättas som utifrån lokala behov tydligt fastställer mål, prioriteringar och utbud av tjänster.
- Folkbiblioteken bör ha stöd i en särskild lagstiftning.
- För att säkerställa och främja en nationell samordning och samverkan inom biblioteksområdet bör statsmakterna genom lagstiftning och biblioteksplanering fastställa en nationell bibliotekspolitik.
- Beslutsfattare på alla nivåer uppmanas att verka för att de principer som formulerats i manifestet omsätts i handling.

Manifestet är utformat i samarbete med International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA), i vilken Svensk Biblioteksförning är medlem.

År 1999 utfärdade Unesco sitt skolbiblioteksmanifest. Av det framgår bl a följande:

- Skolbiblioteket är en del i utbildningsväsendet.
- Skolbiblioteket är en viktig del i en långsiktig utbildningsstrategi, för läskunnighet liksom för ekonomisk, social och kulturell utveckling.
- Skolbibliotekets grundläggande uppgifter är bl a att främja att fastlagda utbildningsmål nås, främja läsning och läslust och ge eleverna s k informationskompetens.
- Skolbiblioteket är till för alla i skolsamhället och bör ha stöd i lagstiftning.

Förslag och överväganden

Svenska Unescorådet bör inom ramen för ett arbete med att förverkliga den föreslagna svenska Unescostrategin intensifiera sitt arbete för att Sverige ska uppfylla såväl folk- som skolbiblioteksmanifestet.

Förvisso har Sverige en särskild bibliotekslagstiftning där flera av manifestens punkter finns inarbetade. Dock kvarstår t ex arbetet med att forma en nationell bibliotekspolitik. Det kan också ifrågasättas om ”alla” ges tillgång till folkbibliotekens tjänster mot bakgrund av den negativa utvecklingen inom folkbibliotekssektorn. Det kan konstateras att 450.000 grundskoleelever saknar rejält bemannade skolbibliotek, att nära 400 biblioteksfilialer lagts ned sedan 1990, att biblioteksbesöken sjunker, bokutlåningen minskar och läsandet samt lärförmågan likaså.

I snitt ligger antalet barnbokslån per barn i landet på 18,1 att jämföra med den totala utlåningen per invånare som ligger på 7,9. Under det senaste året har 88 procent av 3–8-åringarna varit på biblioteket, enligt Barnbarometern 2002/2003. I åldern 9–14 år har 97 procent besökt biblioteket någon gång det senaste året, enligt Kulturbarmetern 2002. Skillnaden mellan pojkar och flickor är marginell vilket är glädjande. Av rapporten *Konst, hur man lever, å lite annat* (Barnombudsmannen 2006) framgår dock att endast var tredje tillfrågad elev är nöjd med sina biblioteksbesök och att bara knappt hälften tycker att det är roligt att läsa böcker. Detta kan bero på flera saker, men hänger sannolikt samman med den negativa utveckling som biblioteksverksamheten total sett haft.

Sedan början av 90-talet har antalet biblioteksfilialer minskat med 25 procent. Det betyder att hela 382 bibliotek har försvunnit sedan 1990. Närheten till bibliotek, dess böcker och tjänster har försämrats. Samtidigt som den geografiska närheten försämrats har stora delar av folkbibliotekens traditionella verksamhet, bl a för läsutveckling, trängts undan. Detta som ett resultat av bl a kommunala besparingar och ett ökat fokus på vuxnas lärande.

Sedan 1980 har antalet utlånade böcker minskat med 16 miljoner volymer, samtidigt som befolkningen växt. Bokbestånden på biblioteken har också under de senaste åren krympt med över 700.000 volymer, trots det statliga inköpsstödet. Bokbestånden tunnas alltså ut och boklånen minskar. Det finns betydande klyftor i biblioteksanvändandet och bokläsandet. Nära 90 procent av de med hög utbildning besöker bibliotek, läser böcker och använder bibliotekstjänster. Av de lågutbildade är det 42 procent som besöker bibliotek och 71 procent som läst en bok. Bland lågutbildade minskade bokläsandet från 81 procent till 71 procent mellan 2001 och 2004.

I Skolverkets rapport *Dags att betona sambandet mellan språk och inläring* analyseras läsningens betydelse för barn och ungas skolresultat. Av rapporten framgår att en tredjedel av 15-åringarna i Sverige aldrig läser för nöjes skull. Rapportförfattarna konstaterar att detta är oroande eftersom sambandet mellan läsintresse och studieresultat är så starkt. Det kan alltså konstateras att en avgörande grund för en framgångsrik inläring är läsförståelsen. I sin rapport "Barns läskompetens i Sverige och Världen redovisar Skolverket resultaten från den senaste internationella PIRLS-studien (Progress in International Reading Literacy Study). PIRLS är en utvärdering av läskompetensen bland elever i 9-10 årsåldern. Tre områden är i fokus; läsförmåga, läsvanor och attityder och sammanhang för läsning. I rapporten konstateras att Sverige försämrar sina resultat vad avser läsförståelse och läshastighet. Vad avser läsning av sakprosa och skönlitteratur är Sverige det enda land där resultaten gått åt negativt håll. Samtidigt bedömer eleverna sina läsfärdigheter betydligt mer positivt, trots att de i realiteten läser allt sämre. De tre länder som tidigare låg i topp, Finland, USA och Sverige, visade då också på de största bokbestånden i hemmen. Nu har eleverna tillgång till färre böcker hemma än vid förra undersökningen. Samtidigt minskar utnyttjandet av biblioteken. I Sverige är tillbakagången i elevers biblioteksanvändande betydligt kraftigare än i övrigt. Bara 33% av eleverna svarar att de lånar böcker minst en gång i veckan.

I bibliotekslagen slås fast i paragraferna 5, 8 och 9 att det ska finnas "lämpligt fördelade skolbibliotek för att stimulera skolelevernas intresse för läsning och litteratur samt för att tillgodose deras behov av material i utbildningen". Grundskoleförordningen 1 kap. 4 § fastslår att bibliotekslagens bestämmelser om skolbibliotek ska följas av skolan. Den senast tillgängliga statistiken om skolbiblioteken finns i Kulturrådets rapport Skolbiblioteken 2002, *Kulturen i siffror 2003:3*. Sex av tio skolor i grundskolan saknar ett bibliotek som är bemannat mer än 6 timmar per vecka. Det betyder att nära 450.000 elever i grundskolan saknar ett adekvat bemannat skolbibliotek.

Skolverket pekar på behovet av bibliotek "utrustade med stora mängder skönlitteratur" och bibliotekarierna med kunskap och engagemang för att inspirera alla elever till läsning. Lärarnas Riksförbund pekar i sin rapport "Läsa för att lära" på en ökad tillgänglighet till av böcker som en viktig faktor för att läsningen ska öka. En analys av statistiken i *Kulturen i siffror 2006:2* visar också att det finns ett samband mellan antalet barnbokslån per barn och antalet barnböcker per barn. De 50 kommuner som har lägst antal barnbokslån per barn har mindre än hälften så många barnböcker per barn som genomsnittskommunen.

Sverige har idag en biblioteksverksamhet som ger ojämlig tillgång till bibliotekens tjänster. Utvecklingen har varit ojämn och servicen är långt ifrån likvärdig över landet. En orsak till det är att det saknas en övergripande struktur, som har både kompetens och mandat att samordna och utveckla en samlad bibliotekspolitik utifrån en helhetssyn på bibliotekens roll i samhället och därmed också deras roll för olika politikområden. Det förhållandet exemplifieras väl i Aktionsgruppen för barnkulturs kartläggning som visar att en rad departement och myndigheter har uppdrag inom området, men att ingen av myndigheterna har ett helhetsansvar. På grund av detta har inte heller den statliga bibliotekspolitiken reagerat på att stora områden av biblioteksverksamheten hamnat i skymundan. En nationell strategi för den framtida biblioteksutvecklingen- och strukturen, framstår som angelägen så att ojämlikhet och klyftor inte ökar.

Situationen är enligt Svensk Biblioteks förening alarmerande. Det är välkommet om Svenska Unescorådet kan ta initiativ som leder till att Sverige bättre kan leva upp till såväl folk- som skolbiblioteksmanifesten. Det är önskvärt att Svenska Unescorådet hårdare driver biblioteksfrågorna. Det kan enligt vår uppfattning bland annat handla om följande:

1. Arbeta fram nationella strategier, sätt mål och utvärdera

Svensk Biblioteks förening föreslår bl a att nationella mål antas för bibliotekspolitiken och befolkningens läsförståelse. Vi föreslår också och att bibliotekslagen utvärderas och förbättras. Svensk Biblioteks förening har tidigare föreslagit att regeringen, inom det då sammanhållna utbildnings- och kulturdepartementet, skall inrätta en särskild arbetsgrupp – ett biblioteksråd med en rådgivande funktion i förhållande till regeringen och departementsledningen i alla frågor som rör biblioteken. Rådets uppgift ska vara att med utgångspunkt från bibliotekslagen och från bibliotekens och brukarnas behov, utveckla den visionära och heltäckande statliga bibliotekspolitik som idag saknas.

2. Garantera alla skolelever riktiga skolbibliotek

Svensk Biblioteks förening föreslår bl a att alla elever i grund- och gymnasieskolan ges tillgång till väl utrustade skolbibliotek bemannade av personal med relevant kompetens. Det kan konstateras att dagens lagreglering inte kan anses ha lett till önskvärda förhållanden och att insatser krävs.

3. Skapa bättre tillgång till böcker och andra media och arbeta läsfrämjande

Svensk Biblioteks förening föreslår bl a att folk- och skolbibliotekens finansiering stärks och att det statliga inköpsstödet reformeras. Målet ska vara att se till att alla i Sverige får jämlik och god tillgång till böcker och andra informationskällor och att genom utökade läsfrämjande insatser förbättra läsandet och läsförmågan. Svensk Biblioteks förening har tidigare föreslagit att det statliga inköpsstödet för folkbiblioteken ska moderniseras, förändras och utökas till att omfatta alla typer av media, teknisk utrustning, handledningsstöd och åldersgrupper. Svensk Biblioteks förening menar att betydande utvecklingsinsatser och satsningar på media och nya arbetsmetoder behöver göras för att bryta dessa trender. Det är angeläget att staten via ett moderniserat och utökat inköpsstöd stödjer ett sådant arbete och tillser att alla i Sverige får ökad tillgång till böcker och andra informationskällor.

4. Förbättra tillgången till biblioteksservice

Svensk Biblioteks förening föreslår bl a att man ska förbättra alla invånares tillgång till biblioteksservice genom en nationell satsning på bokbussar och bokbilar. En satsning på mobila bibliotek är ett effektivt sätt att förbättra tillgänglighet och närhet till biblioteket. En sådan satsning skulle ha starkt stöd hos allmänheten. Enligt en undersökning genomförd av Temo Synovate svarar hela 68 procent att de tycker att det är viktigt att det satsas mer resurser på bokbussar.